

ВІДГУК

рецензента, кандидата медичних наук, доцента, завідувача наукового відділу організації медичної допомоги Державної наукової установи «Центр інноваційних технологій охорони здоров'я» Державного управління справами Кондратюк Наталії Юріївни на дисертаційну роботу Зделової Ганни Стефанівни «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет», яка подана до разової спеціалізованої вченої ради ДФ 22.222.06 ДНУ «ЦІТОЗ» ДУС, що створена відповідно до наказу Державної наукової установи «Центр інноваційних технологій охорони здоров'я» Державного управління справами № 120 від 18.10.2024 р., для захисту на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

Актуальність теми дисертації

Дисертаційне дослідження Зделової Ганни Стефанівни присвячене вирішенню актуальної проблеми сьогодення – удосконалення надання офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет, шляхом організації надання медичної допомоги мультидисциплінарними командами, з чітко розподіленими функціями активного скринінгу факторів ризику цукрового діабету та його офтальмологічних ускладнень, диспансерного спостереження пацієнтів, диференційованого підходу до надання офтальмологічної допомоги в залежності від ступеня тяжкості ускладнень, чіткої координації робіт з використанням медичної інформаційної системи.

Діабетична ретинопатія (далі – ДР) є частим ускладненням при діабеті 1 та 2 типу та є найбільш поширеною причиною сліпоти у дорослих працездатного віку. За оцінками дослідників, нинішня глобальна поширеність діабетичної ретинопатії становить 126 мільйонів із 382 мільйонів людей із діабетом. Тридцять сім мільйонів людей у всьому світі мають діабетичну ретинопатію, яка загрожує зору.

Етіологія і патофізіологія ДР інтенсивно вивчаються, проте досі бракує ефективних терапевтичних схем успішної корекції патологічного стану та запобігання його погіршення та прогресування.

Ризик втрати зору у людини з діабетом у 25 разів вищий, ніж у людей без діабету. У людей із цукровим діабетом другого типу діабетичну ретинопатію часто можуть діагностувати безпосередньо під час встановлення діагнозу діабету; проте також це може бути наслідком не діагностованого діабету тривалі роки. Переважна більшість пацієнтів з діабетичними ураженнями сітківки – це хворі на цукровий діабет другого типу. Дослідження щодо особливостей мікросудинних ускладнень у хворих на ЦД 2 показали, що у більшості (2/3) пацієнтів із ЦД 2 мала місце діабетична ретинопатія. Серед пацієнтів із діабетичною ретинопатією (ДР) частота непроліферативної ДР та проліферативної ДР співвідносилася як 1:1.

Дисертаційне дослідження Зделової Ганни Стефанівни полягало в обґрунтуванні, розробці та впровадженню в практичну діяльність інтегрованої функціонально-організаційної моделі удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота стала фрагментом науково-дослідної роботи в Науковому відділі організації медичної допомоги в ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС «Медико-соціальне обґрунтування, розробка та впровадження сучасної моделі системи безперервного поліпшення якості інтегрованої медичної допомоги в роботу багатопрофільного закладу охорони здоров'я» (номер державної реєстрації 0122U000232, термін виконання 2022-2024 рр.) в якій Зделова Г.С. брала безпосередню участь.

Наукова новизна отриманих результатів

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в Україні здійснено медико-соціальне обґрунтування інтегрованої функціонально-організаційної моделі удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет інноваційними елементами якої стали

пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази з питань здорового способу життя, державного регулювання споживання населенням цукровмісних напоїв і продуктів; підтримки державних інвестицій в розвиток кадрового потенціалу та інфраструктури охорони здоров'я та соціального забезпечення, розробки державних гарантій фінансової доступності медичної допомоги та соціального захисту хворих з цукровим діабетом та його офтальмологічними ускладненнями, введення до навчальних планів і програм безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я навчальних дисциплін з формування та удосконалення професійних і комунікативних компетентностей лікарів.

Теоретичне значення одержаних результатів

Дисертанткою систематизовано кращий світовий досвід галузі охорони здоров'я в частині вчення щодо організації медичної допомоги, зокрема, пацієнтам з діабетичною ретинопатією.

Дисертанкою розроблена інтегрована функціонально-організаційна модель удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет, котра отримала високу оцінку висококваліфікованих незалежних експертів та підтвердила своє практичне значення на галузевому та місцевому рівнях, що підтверджено відповідними актами впровадження.

На ґрунті результатів дослідження дисертанткою розроблений типовий клінічний маршрут пацієнта з діабетичною ретинопатією в закладі охорони здоров'я, як приклад удосконаленої організаційної технології для функціонування мультидисциплінарної команди лікарів-спеціалістів (лікар ЗП/СЛ, лікар-ендокринолог, лікар-офтальмолог, лікар-хірург судинний, лікар-дієтолог), що забезпечує безперервність, послідовність, своєчасність і координацію інтегрованого ведення пацієнта на різних етапах надання медичної допомоги.

Практичне значення одержаних результатів

Практичне впровадження отриманих результатів дослідження в практику роботи лікарів ЗПСМ, лікарів-ендокринологів та лікарів-

офтальмологів допоможе підвищити якість та ефективність організації медичної допомоги.

Оцінка змісту та оформлення дисертації

Дисертаційна робота складається зі вступу, 6 розділів власних досліджень, висновків, практичних рекомендацій, аналізу та узагальнення результатів, висновків, списку використаних джерел (241 найменування, з них кирилицею – 7, латиницею – 116) та 8 додатків.

Роботу викладено на 218 сторінках, проілюстровано 28 рисунками, 13 таблицями та 9 додатками.

Розділ 1 Система офтальмологічної допомоги дорослому населенню. сучасний стан, перспективи удосконалення та аналіз міжнародного досвіду (огляд літератури).

Розділ складається із п'яти підрозділів, у котрих детально описані та проаналізовані наукові відомості щодо поширеності та структури офтальмологічної патології у дорослих, проведено детальний аналіз сучасних підходів до організації нагляду за пацієнтами з судинними ускладненнями цукрового діабету II типу, зокрема, з боку органу зору. Дисертанткою описано основні організаційні аспекти та виділено складові системи офтальмологічної допомоги пацієнтам з діабетичною ретинопатією в Україні. Детально описано досвід та результати реалізації скринінгових програм та досвід створення реєстрів діабетичної ретинопатії в Європі.

Бібліосемантичний аналіз наукових праць підтвердив актуальність пошуку шляхів удосконалення боротьби з діабетичною ретинопатією в умовах трансформаційних перетворень та розвитку системи громадського здоров'я.

У розділі 2 Програма, матеріали і методи дослідження описана програма, за допомогою якої проводилось виконання даного дослідження. Описано програму, обсяг та методи дослідження.

Методологія дослідження передбачала послідовну реалізацію етапів роботи, логічно структурованих, відповідно до розробленої програми дослідження, що дозволило отримати науково обґрунтовані результати.

Завдяки розробленій програмі та використанню методів дослідження адекватних до поставлених завдань сформовано основу для наукового обґрунтування напрямів та заходів медико-соціального обґрунтування функціонально-організаційної моделі удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет.

Розділ 3 Аналіз стану здоров'я досліджуваного контингенту населення. Внесок цукрового діабету та його основних офтальмологічних ускладнень в захворюваність поширеність хвороб складається із двох підрозділів та висновків до розділу.

У відповідності до завдань наукової роботи та програми дослідження з метою вивчення внеску цукрового діабету та його найбільш поширеного ускладнення з боку органу зору діабетичної ретинопатії в загальну структуру неінфекційних захворювань населення м. Київ та населення, прикріпленого для обслуговування до ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС проведено системний аналіз офіційних даних Київського міського інформаційно-аналітичного центру медичної статистики та статистичних даних ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС за період 2017-2022 років, що дозволило вивчити динамічні зміни та оцінити прогностичні тенденції.

При проведенні аналізу основних показників здоров'я особливістю прикріпленого населення вікової групи старше 18 років для медичного обслуговування до ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС є високе навантаження працездатного населення особами пенсійного віку. Порівняно з дорослим населенням, яке отримує медичну допомогу у закладах охорони здоров'я м. Київ, коефіцієнт навантаження працездатного населення особами пенсійного віку в ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС у 4 рази вищий (середній за 10 років, 2011-2021 рр. – $34,4 \pm 0,8$ та $138,64 \pm 3,8$ на 100 осіб).

Внаслідок особливостей вікової структури прикріпленого

контингенту структура загальної захворюваності пацієнтів, які отримують медичну допомогу в ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС, має специфічні характеристики, а саме, їй притаманні хвороби, які найчастіше поширені серед осіб старших вікових груп: хвороби системи кровообігу, органів травлення, ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин, органів дихання, сечостатевої системи, рівень яких разом з іншими хворобами сукупно перевищує аналогічний серед населення м. Київ. Характерно, що хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин, до яких належить цукровий діабет, входять в першу п'ятірку найбільш поширених та вперше виявлених хвороб серед пацієнтів ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС, на відміну від загальної популяції м. Київ, де цей клас хвороб займає сьоме місце в структурі загальної захворюваності та 14-е – в структурі первинної захворюваності.

Серед досліджуваних пацієнтів ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС з хворобами ендокринної системи, розладами харчування, порушеннями обміну речовин із захворюванням на цукровий діабет – кожен п'ятий, а серед населення м. Київ – усього 36,8%.

Дисертанткою встановлено, що кількість пацієнтів з ретинопатією різного генезу, які перебували під диспансерним спостереженням в ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС упродовж 2018-2022 років коливалася від 90 до 275 осіб на рік, з них з діабетичною ретинопатією – від 73 до 239 осіб на рік, що складало від 74,21 % до 86,91% від усіх пацієнтів з ретинопатіями. Тобто, отримані дані про високі рівні захворюваності на цукровий діабет дорослого населення, прикріпленого до ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС, високу питому вагу діабетичної ретинопатії серед усіх випадків ретинопатій в сукупності з високим віковим цензом населення спонукали продовжити науковий пошук в напрямку дослідження організації офтальмологічної допомоги пацієнтам з цукровим діабетом.

Розділ 4 Нормативно-правове регулювання та ресурсне забезпечення медичної допомоги пацієнтам з офтальмологічною

патологією, які хворіють на цукровий діабет складається із трьох підрозділів. У даному розділі дисертанткою проведено нормативно-правової бази та організаційних засад надання медичної допомоги пацієнтам з офтальмологічною патологією, які хворіють на цукровий діабет, надано детальну характеристику ресурсної бази для забезпечення надання медичної допомоги пацієнтам з офтальмологічною патологією, які хворіють на цукровий діабет та вивчено ставлення лікарів-офтальмологів та керівників закладів охорони здоров'я до організації медичної допомоги дорослому населенню з цукровим діабетом.

Відстежено також забезпеченість дорослого населення лікарями-офтальмологами впродовж 2007 – 2017 років з метою визначення доступності пацієнтів до офтальмологічної допомоги. Матеріалами дослідження слугували цільові нормативно-правові акти – 7 од., форми № 17, 20 державної статистичної звітності, усього 10 од.

У межах даного етапу розглянуто ставлення лікарів-офтальмологів та керівників закладів охорони здоров'я м. Київ до організації медичної допомоги дорослому населенню з цукровим діабетом шляхом соціологічного опитування, зокрема, виявлялась задоволеність ресурсним забезпеченням закладів охорони здоров'я, де вони працюють, ефективністю комунікацій між лікарями-спеціалістами та існуючими підходами до диспансерного нагляду за пацієнтам з ЦД другого типу, зокрема з діабетичною ретинопатією.

Розділ 5 Дослідження якості життя, поведінкових патернів та організації диспансерного нагляду пацієнтів, які хворіють на цукровий діабет. Обґрунтування підходів до удосконалення клінічного маршруту пацієнта складається із п'яти підрозділів та висновків до розділу.

У даному розділі дисертанткою описано дослідження якості життя пацієнтів з офтальмологічною патологією, які хворіють на цукровий діабет, проведена оцінка поведінкових характеристик пацієнтів щодо дотримання основних засад здорового способу життя (за результатами соціологічного

дослідження серед пацієнтів ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС), наведено результати оцінки якості диспансерного нагляду за пацієнтам з цукровим діабетом у консультативно-діагностичному центрі ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС, проведено визначення готовності закладу охорони здоров'я до надання інтегрованої медичної допомоги пацієнтам з офтальмологічними ускладненнями цукрового діабету шляхом SWOT-аналізу. За отриманими результатами обґрунтовано основні підходи до впровадження клінічного маршруту пацієнтів з офтальмологічною патологією, які хворіють на цукровий діабет.

Розділ 6 Обґрунтування, розробка та впровадження інтегрованої функціонально-організаційної моделі удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет. Експертна оцінка моделі складається із чотирьох підрозділів.

Результати проведеного дослідження довели, що підходи до діагностики та лікування діабетичної ретинопатії в Україні є застарілими, відсутній єдиний реєстр пацієнтів з цукровим діабетом другого типу та його ускладненнями.

У ході проведеного дослідження встановлено, що концептуальне рішення даної проблеми може бути забезпечено шляхом внесення суттєвих змін до існуючої системи офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет на державному та галузевому рівні.

В результаті дослідження дисертантка довела, що одним із найбільш актуальних напрямів розвитку системи медичної допомоги пацієнтам з офтальмологічною патологією, які хворіють на цукровий діабет є впровадження сучасних управлінських технологій, що зумовлено складною системою взаємодії різних закладів охорони здоров'я в процесі надання офтальмологічної допомоги.

Це стало підґрунтям для розробки моделі удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам з цукровим діабетом на основі процесного підходу, який дозволяє підвищити якість офтальмологічної допомоги за рахунок призначення відповідальних за результати процесів,

застосування технологій безперервного покращення якості медичної допомоги, стандартизації операцій, що виконуються тощо.

Удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам з цукровим діабетом, потребує інтеграції заходів медичної системи зі спорідненими інституціями – органами місцевого самоврядування, соціального захисту населення, адміністративними установами, відповідальними за розвиток громад, територій та інфраструктури, неурядовими організаціями.

Таким чином, модель удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам з цукровим діабетом має носити характер інтегрованої функціонально-організаційної моделі і бути представленою на стратегічному і тактичному рівнях управління.

Метою запропонованої моделі визначено задоволення медико-соціальних потреб пацієнта з офтальмологічними ускладненнями цукрового діабету. Реалізація цієї мети можлива за рахунок реалізації поставлених стратегічних цілей та розробкою тактичних рішень.

Концептуальні підходи до обґрунтування удосконалення функціонально-структурної моделі удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет, та покладений в основу процесний підхід, а також розробка моделі на тактичному і оперативному рівнях управління потребували наступного кроку – обґрунтування, розробки та впровадження моделі на рівні закладу охорони здоров'я, де проводилось дослідження – ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС, та оцінки запропонованої моделі висококваліфікованими експертами.

Дисертанткою розроблено та впроваджено в практичну діяльність ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС функціонально-організаційну модель удосконалення медичної допомоги пацієнтам з діабетичною ретинопатією на основі інтегрованого ведення пацієнта в закладі охорони здоров'я.

Проведено експертну оцінку обґрунтованої та розробленої інтегрованої функціонально-організаційної моделі удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, хворим на цукровий діабет на різних

рівнях управління (стратегічному, тактичному, на рівні закладу охорони здоров'я) із залученням 35 висококваліфікованих експертів. Обґрунтована, розроблена та впроваджена в практику роботи ДНУ «НПЦ ПКМ» ДУС інтегрована функціонально-організаційна модель удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, хворим на цукровий діабет, високо оцінена кваліфікованими експертами за десятибальною шкалою (від 7,3 до 9,2 балу), що підтвердило фактичну і потенційну дієздатність моделі та дозволяє рекомендувати її для подальшого впровадження в закладах охорони здоров'я України.

Висновки. Сформовані дисертанткою 11 висновків підсумовують одержані результати, є науково-доведеними та базуються на результатах детального аналізу даних, отриманих в ході виконання дисертаційної роботи.

В роботі наведено три групи конкретних практичних рекомендацій, які пропонуються автором для впровадження на галузевому та місцевому рівнях, викладені у лаконічній формі та зрозумілі для практичних лікарів.

У Додатках представлено медико-соціологічний інструментарій, який було використано при проведенні дисертаційного дослідження та акти про впровадження результатів дослідження на різних рівнях надання медичної допомоги.

Ступінь обґрунтованості та вірогідності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота Зделової Ганни Стефанівни «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет» за своїм змістом, об'ємом, структурою, співвідношенням окремих елементів і оформленням відповідає основним нормативним вимогам, які ставляться до рукописів дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Висновки дисертаційної роботи є науково обґрунтованими, сформульовані автором дисертації на підставі результатів власних

досліджень і повною мірою ґрунтуються на достатньому фактичному матеріалі та, у своїй сукупності, доводять тезу про досягнення мети – розв'язання актуального науково-практичного завдання. Усі дослідження виконані автором особисто.

При загальній схвальній оцінці роботи та відсутності принципових зауважень, у порядку дискусії, під час офіційного захисту хотілося б отримати відповіді на наступні запитання:

1. Які саме заходи необхідно здійснити на усіх рівнях управління медичною сферою для створення умов впровадження запропонованих Вами інновацій в систему охорони здоров'я України?

2. Як Ви вважаєте, чи готові лікарі первинного контакту впроваджувати в свою повсякденну практику запропонований Вами клінічний маршрут пацієнта з діабетичною ретинопатією в закладі охорони здоров'я?

Повнота викладення матеріалів в опублікованих наукових працях.

За матеріалами дисертації опубліковано 10 наукових праць (5 статей та 4 тези доповідей на наукових форумах), зокрема 3 статті – у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України (категорія Б) та 2 статті у журналах держави Європейського Союзу (Польща), усі видання входять до міжнародної наукометричної бази Scopus, 1 повідомлення про включення до Переліку наукової (науково-технічної) продукції, призначеної для впровадження досягнень медичної науки у сферу охорони здоров'я.

В опублікованих матеріалах повною мірою відображаються всі розділи рецензованої роботи.

Особистий внесок здобувача в одержання наукових результатів, що виносяться на захист.

Автором самостійно проведено патентний пошук та теоретичний аналіз наукової медичної літератури за темою дослідження; відповідно до мети та поставлених завдань розроблено програму, підібрано методи і матеріали дослідження. Власноруч сформовано базу даних з джерел

первинної медичної документації, проведено упорядкування, статистичну обробку, аналіз та інтерпретацію одержаних результатів; здійснено медико-соціальне обґрунтування та розробку функціонально-організаційної моделі удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет, впровадження окремих елементів моделі в діяльність закладів охорони здоров'я та закладів вищої освіти.

Статистична обробка отриманих даних здійснювалася з використанням програмного забезпечення Microsoft Office 2019 (Microsoft Word, Microsoft Excel), та ліцензованої програми STATISTICA 6.1, STATA / SE 12.0 для Windows.

Автором власноруч написані всі розділи дисертації, підготовлені таблиці і рисунки, сформульовані висновки і рекомендації. Внесок автора у публікації, написані у співавторстві, є визначальним і полягає в висуванні ідеї написання статті/тез, постановці завдань, збиранні даних, написанні основної частини, проведенні формального медико-статистичного аналізу даних, обговоренні результатів та підготовці висновків.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату фабрикації фальсифікації).

Під час виконання дисертації Зделова Г. С. дотримувалась принципів академічної доброчесності, морально-правових правил проведення медичних наукових досліджень, що підтверджено висновком комісії з питань етики (протокол від 25.12.2023 р. № 08). Результати перевірки та аналізу матеріалів дисертації засвідчили відсутність ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Відповідність дисертації спеціальності та профілю спецради.

Дисертаційна робота Зделової Ганни Стефанівни «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет» на здобуття наукового ступеня доктора філософії на здобуття наукового ступеня доктора філософії повністю

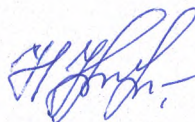
відповідає паспорту за спеціальністю 222 «Медицина» з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» та профілю разової спеціалізованої вченої ради.

Відповідність роботи вимогам, які пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

В цілому необхідно зазначити, що дисертаційна робота Зделової Ганни Стефанівни «Медико-соціальне обґрунтування удосконалення офтальмологічної допомоги пацієнтам, які хворіють на цукровий діабет» повністю відповідає п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, актуальним вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом № 40 Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. (редакція від 12.07.2019 р.), які пред'являються до наукового захисту ступеня доктора філософії а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний рецензент:

кандидат медичних наук, доцент,
завідувач наукового відділу
організації медичної допомоги
ДНУ «ЦІТОЗ» ДУС

Наталія КОНДРАТЮК

